

əvvəli ötən sayda

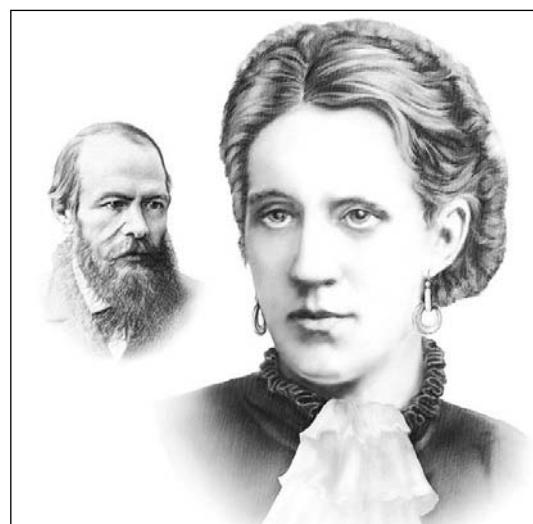
TƏHSİL

Təhsilim haqqında bir neçə kəlmə danişacam. Doqquz yaşımdan on iki yaşına kimi müqəddəs Anna məktəbində (Kiroçnaya küçəsində) təhsil almışam. Bütün fənler üzrə tədris ("Allah qanunları" dərsindən

maraqlanmirdim. Lakin artıq təcrübə hissəsinə keçəndə ölü pişiyi hissələrə ayiranda mən çox pis vəziyyətə düşdüm – üreyim getdi. Həmin ilki dərslərdən ən çox yadımda qalan professor V.B.Nikolskinin rus edəbiyyatından gözəl mühazirələri oldu. Burada hər iki şöbənin dinləyiciləri iştirak edirdilər.

1865-ci ilin yayında çox kədərlə

Dostoyevskaya Anna Qriqoryevnanın xatirələri

başqa) alman dilində gedirdi. Və bu biliyim mənə sonralar, həyat yoldaşımıla bir neçə il xaricdə yaşayanda lazım oldu. 1858-ci ildə paytaxtda ilk qızlar gimnaziyası (Marianskaya) açıldı və payızda mən oranın ikinci sinfinə qəbul olundum. Orda təhsil almaq mənə asan gəldi. Artıq 3-cü, 4-cü siniflərdə oxuyanda kitab mükafatımı da alırdım. Və 1864-cü ildə kursu gümüş medalla bitirmişdim. Ondan bir il əvvəl N.A.Vışnegradski adına Pedaqoji kurslar açılmışdı və təhsilini davam etdirmək isteyənlər ora daxil olurdular. 1864-cü ilin payızında mən də ora qəbul olundum. O vaxtlar cəmiyyət arasında təbiət elmlərinə maraq olduqca böyük idi. Mən də bu axına qoşuldum. Fizika, kimya, zoologiya mənə sanki bir "səmimiyyət" kimi görünürdü. Və mən kursun fizika-riyaziyyat şöbəsinə qəbul olundum. Lakin tez bir zamanda seçimimde səhv etdiyimin fərqinə vardım. Çünkü seçimim mənim maraqlarına uyğun deyildi. Bu məşguliyyətim mənə sevinc gətirmirdi. Duzların kristallaşması təcrübəsi zamanı mən kolbalara, retortlara baxmaqdansa, həvəsle hər hansıa bir romanı oxuyurdum. Zoologiyadan mühazirələr oxunan vaxt dərsle

bir xəber aldım. Atam sağalmaz xəsteliyə düşcar olmuş və ömrüne, təəssüf ki, çox az qalmışdı. Həmin vaxt mənim üçün əziz olan adamı günboyu tək qoymamaqdan ötrü müəyyən müddətlik kursu tərk etmək qərarına gəldim. Atam yuxusuzluqdan əziyyət çəkirdi. Mən saatlarla onun üçün böyük məmənliyətlə Dikkensin romanlarını oxuyurdum. Atam mənim monoton oxumamın sədaları altında birazca da olsa, yuxulayırdı.

1866-ci ilin əvvəllərində 6 Nöli kişi gimnaziyasının binasında stenoqrafiya kurslarının açılacağı haqqında elan verilmişdi. Kursda mühazirələri P.M.Olxin oxuyacaqdı. Həmin mühazirələrin axşam vaxtı (o vaxtlar əziz atam artıq yuxuya gedirdi) veriləcəyindən xəber tutub stenoqrafiya kurslarına qəbul olunmaq qərarına gəldim. Buna daha çox atam israr edirdi. Çünkü pedagoji kursları ona görə atdırığımı görə çox heyisilənirdi. Əvvəl stenoqrafiya məndə qətiyyən alınmadı. Artıq 5-ci, 6-ci mühazirələrdən sonra bu işdən heç ne anlamadığımı və heç bir vaxt da anlaya bilməyəcəyimi başa düşdüm. Bu barədə atama danişanda o çox əsəbileşdi və məni səbir və əzmimən olmamasına görə qınatı. Dərslərimə davam edəcəyim barədə söz verməyimi istədi və məndən yaxşı stenoqraf çıxacağımı israrla bildirdi. Əziz atam xoşbəxtliyimi stenoqrafiya sayəsində tapacağımı əvvəlcədən bilirmiş.

1866-ci ilin 28 aprelində atam dünyasını dəyişdi. Bu, həyatimdə yaşadığım birinci bədbəxt hadisə, aldığım ilk zərbə idi. Kədərimi çox pis yaşayırdım: çox ağlayırdım, günlərimi Böyük Oxtada

– onun qəbrinin üstündə keçirirdim. Heç cür bu itkiyə barişa bilmirdim. Anam bu cür dilxorluğumdan çox narahat olurdu və hər hansıa bir işdən yapışmağımdan ötrü yalvarırdı. Təəssüflər olsun ki, stenoqrafiya kursları sona yetmişdi. Amma xeyir-xah P.M.Olxin mənim kədərimdən və dərslərimi buraxdıqımdan xəber tutub onları stenoqrafi yazışmaya əvez etməyi təklif etdi. Həftədə iki dəfə mən müəyyən kitablardan ona iki-üç səhifəni stenoqrafi qaydada yazmalydım. Olxin stenoqramdakı səhvlerimə düzəliş edərək mənə geri qaytarırdı. Yay uzunu – üç ay boyunca davam edən yazılmaların köməkliyilə stenoqrafiya sayəsində xeyli irelilədim. Bu arada tətilə gələn qardaşım da mənə hər gün bir neçə saat imla yazardırdı. Ona görə də mən bir düzgün stenoqrafi yazıdan başqa, bir az da süretli yazmağı öyrəndim. Buna görə də 1866-ci ildə kurslar yenidən açılında ədəbi işlər üçün Olxinin arxayılıqla tövsiyə edə bildiyi yegane tələbəsi mən oldum.

DOSTOYEVSKIYLA TANIŞLIQ. EVLİLİK

I
1866-ci ilin 3 oktyabrında axşam saat 7-də mən həmişə olduğu kimi

görüşə sabah saat on ikinin yarısında gedin. Bu gün özü təyin etdiyi kimi, nə tez, nə də gec, tam vaxtında gedin.

Eyni zamanda Olxin mənə Dostoyevskiylə bağlı fikrini də dedi. Bu haqda sonra qeyd edəcəyəm.

Olxin saata baxdı və kafedraya keçdi. Etiraf etməliyəm ki, budəfəki mühazirə məndən ötrü boşuna getdi: mən çox həyəcanlanmışdım və ürəyim qəriba sevinc hissələri ilə dolub-daşırırdı. Mənin en böyük arzum çin oldu: iş tapdım! Son dərəcə tələbkar və ciddi olan Olxin əger stenoqrafiyanı kifayət qədər yaxşı bildiyimi və sürətli yazdığını düşünürsə, deməli, bu, həqiqətən də, belədir. Yoxsa o heç vaxt mənə bu işi görməyi təklif etməzdə. Bu məni olduqca çox sevindirdi və gözlərimdə özümü böyütürdü. Yeni bir həyata başladığımı, yeni bir yola qədəm qoyduğumu hiss edirdim. Daha bundan sonra öz zəhəmetimlə pul qazana biləcəyəm. Mən artıq müstəqil oluram. Və bu müstəqillik hissi mənim üçün – altmışinci illərə mənşub bir qız üçün çox dəyərli bir hiss idi. Lakin təklif olunmuş işdən daha vacib və xoş olanı Dostoyevskinin yanında işləməyim

və bu yazıçıyla şəxsən tanış olmağım idi.

Eve qayıdan kimi bütün bunları təfsilatı ilə anama danişdım. O da mənim bu uğuruma görə çox fərəhəldə. Bütün gecəni həyəcan və sevincimdən yata bilmədim. Elə həy Dostoyevski haqqında fikirləşirdim. Onu atamın çağdaşı bildiyimdən artıq yaşı adam olduğunu düşünürdüm. Gah gonbul və keçəl, gah hündür və ariq, amma mütləq şəkildə Olxinin dediyi kimi sərt və qaraqabaq adam kimi gözümüzə canlandırdı. Ən çox da onunla necə danişacağımı düşünüb, həyəcan keçirirdim. Dostoyevski mənim gözümüzə alım, ağıllı, olduqca savadlı biri kimi görünürdü və mən ona deyəcəyim hər bir kəlmənin üstündə əsirdim. Bir də məni onun romanlarındakı qəhrəmanların adlarını unutmağım çox narahat edirdim. Əmin idim ki, mütləq onlar haqqında da söz açacaq. Heç vaxt çəvrəmdə görkəmli ədəbiyyatçılar olmayıb, onlarla görüşməmişəm. Və mən onlara nəsə qeyri-adı canlı kimi baxırdım və düşünürdüm ki, onlarla necə xüsusi bir şəkildə danişməq lazımdır. Həmin illəri xatırlayanda iyirmi yaşımlın olmasına baxmayaqaraq, necə balaca uşaq olduğumu açıq-aydın görürəm.

Ardı var

Rus dilindən tərcümə edən:
Xanım Aydin

YADDAS

11